

Program zaštite reproduktivnog zdravlja za učenike VIII. razreda osnovnih škola Zagrebačke županije

(Reproductive health care program for pupils of VIII. class of primary school)

Zvonimira Papeš Ibrišević

Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke županije

Ključne riječi: reproduktivno zdravlje, spolno prenosive bolesti, prevencija

Program zaštite reproduktivnog zdravlja prvi je puta ponuđen ispred Službe za školsku i sveučilišnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo Grada Zagreba na natječaju Upravnog odbora za zdravstvo rad i socijalnu skrb Zagrebačke županije kao dodatni preventivni program za učenike VIII. razreda krajem 2005.g., predviđen za provedbu u školskoj godini 2005./06., uz mogućnost da se ponavlja za svaku novu generaciju učenika kroz više godina. Izrađen je po uzoru na sličan program koji se već nekoliko godina provodio među učenicima iste dobi u osnovnim školama Grada Zagreba, a koji je sufinancirao Gradski ured za rad i socijalnu skrb. U šk. god. 2005./06. provelo ga je 6 od ukupno 8 timova školske medicine u Zagrebačkoj županiji. Interes učenika je bio velik, a zaključak i učenika kojima je bio namijenjen, ali i profesora, a i nas izvršitelja da je tema o očuvanju reproduktivnog zdravlja premalo zastupljena kako u okviru redovitog školovanja, tako i izvan njega. Naime, iz predmeta priroda i društvo u petom razredu OŠ obrađuje se tema ljudsko tijelo, a u okviru toga učenici dobiju i osnovne informacije o građi i funkcioniranju ženskih i muških reproduktivnih organa. Potom, tek u osmom razredu OŠ u programu biologije, ponovno se, u okviru izučavanja građe ljudskog tijela, dotiču kroz jednu ili dvije lekcije iste teme uz dodatak i šture informacije o najčešćim spolno prenosivim bolestima, planiranju obitelji i odgovornom spolnom ponašanju.

U okviru srednjoškolskog obrazovanja, učenici gimnazijskih i četverogodišnjih programa imaju u okviru predmeta biologije, u trećem razredu, ponavljanje istog gradiva. Nažalost, učenici trogodišnjih, obrtničkih programa nemaju predmet u okviru kojeg bi se barem podsjetili na važnost očuvanja svog reproduktivnog zdravlja i planiranja obitelji.

Polazište je programa činjenica da je jedna od temeljnih zadaća školske medicine očuvanje i unapređenje reproduktivnog zdravlja mladih. Liječnici i medicinske sestre u timovima školske medicine sudjeluju u provođenju zdravstvenog odgoja i promicanju zdravlja u školama i na fakultetima. Napokon, to je i dio rada školske službe koji je propisan i u Planu i programu mjera zdravstvene zaštite iz osnovnog zdravstvenog osiguranja, u Specifičnim i preventivnim mjerama zdravstvene zaštite za školsku djecu i mladež školske dobi te redovite studente.

Prema navedenom programu, predviđa se obraditi teme (kao zasebnu aktivnost ili integriranu uz sistematske preglede i cijepljenja) „Psihičke i somatske promjene u pubertetu“ te „Fiziologija i higijena menstruacije“ za učenike petih i/ili šestih razreda, a potom tek u srednjoj školi, za učenike I.-III. razreda „Spolno prenosive bolesti uključujući i AIDS“ te „Planiranje obitelji, pobačaj, metode kontracepcije, brak, obitelj, djeca“.

Nažalost, i taj, u startu nedostatan program za potrebe koji naši učenici imaju, nije moguće provesti u svim školama i u istom opsegu iz objektivnih razloga (veliki normativi, široka mreža škola koje pokrivaju školski timovi...).

S druge pak strane, pokazatelji o reproduktivnom zdravlju mladih u Hrvatskoj, Europi i u svijetu, obzirom na prisutnost spolno prenosivih bolesti te njihove posljedice, upozoravaju da je neophodno provođenje dodatnih edukativnih programa kako bi se zaustavili negativni trendovi.

Istraživanje o znanju o spolnosti i spolnom ponašanju zagrebačkih adolescenata provedeno 2001. godine pokazalo je lošu informiranost o spolnosti, posebice o spolno prenosivim bolestima. Među školskom mladeži uzrasta do 19 godina seksualne odnose imalo je 30% djevojaka i 36% mladića. Prosječna dob pri prvom spolnom odnosu za djevojke je 17,1, a za mladiće 16,7 godina.

Da su spolna ponašanja naših mladih, osobito učenika trogodišnjih i tehničkih srednjih škola izrazito rizična pokazuju i slijedeći rezultati istog istraživanja: Iskustvo „seks za jednu noć“ bez uporabe ili s povremenom uporabom kondoma imalo je više od četvrtine muških ispitanika u trogodišnjim (29,2%) i tehničkim srednjim školama (28%). Neredovito ili nikad ne koriste kondom partneri više od polovine djevojaka (65,3%) i mladića (55,4%) trogodišnjih srednjih škola.

Zabrinjavaju i podaci o seksualnim odnosima pod utjecajem alkohola i droga. Naime, 50,5 % gimnazijalaca i 48,3% mladića tehničkih škola imalo je iskustvo seksualnih odnosa pod utjecajem alkohola, a isto iskustvo imalo je i 41,1% učenica tehničkih škola, 38,7% gimnazijalki i 26,7% učenica trogodišnjih škola. U seksualne odnose pod utjecajem droga upustilo se 19,6% gimnazijalaca, 11,2% učenika tehničkih škola i 6,5% učenika trogodišnjih škola. Djevojke su to

iskustvo imale u manjem broju („samo“ 9,4% učenica tehničkih škola i 4% učenica trogodišnjih škola). Nažalost, više od 2/3 ispitanika ne smatra da su prerano započeli seksualni život.

Ono što je nama kao edukatorima važno je i podatak da većina ispitanika smatra da je zdravstveno odgojnu edukaciju potrebno provoditi u školi, kako osnovnoj tako i srednjoj.

Slične rezultate dala je i anketa provedena među učenicima završnih razreda srednje škole u Slavskom Brodu šk. god. 2004./05. Naime, čak 48,9% učenika Ekonomske škole i 83% učenika Industrijske je već imalo spolne odnose, a prvi spolni odnos imali su najčešće u dobi od 16 godina (učenici ekonomske škole), odnosno 15 godina (učenici Industrijske škole). Zabrinjava podatak da je 48,7% učenika Industrijske škole i 25% učenika Ekonomske škole imalo tri i više partnera, kao i činjenica da je unatoč prisutnosti simptoma koji mogu upućivati na spolne bolesti (peckanje, crvenilo, iscjedak...), samo 6% spolno aktivnih učenika Ekonomske škole ide redovito na ginekološke preglede.

Ove školske godine (2007./08.) anketu su proveli i školski timovi u Velikoj Gorici. Do 15. godine života, 43,2 % učenica i 36% učenika trogodišnjih obrtničkih škola imalo je spolni odnos. U četverogodišnjim srednjim školama rane spolne odnose imalo je 17,3% djevojaka i 37,8 % mladića. Prema istoj anketi, prezervativ pri spolnom odnosu koristi 95,3% mladića i 85,2% djevojaka, ali, nažalost, prekinuti je snošaj metoda kojom se koristi 6,3 % mladića i 15,9% djevojaka. Metodom plodnih i neplodnih dana, kao izrazito nepouzdanom metodom kontracepcije u toj životnoj dobi, koristi se 3,5% mladića i 9,1% djevojaka.

Važno je naglasiti da je u prevenciji i kontroli SPB polazišna točka edukacija mladih PRIJE stupanja u spolne odnose i na početku njihovog spolnog života, kada su pripadnici oba spola osjetljiviji zbog imunološke nezrelosti, a djevojke i dodatno podložnije infekcijama zbog anatomske nezrelosti vrata maternice te fiziološke preosjetljivosti genitalne sluznice, što se osobito odnosi na djevojke mlađe od 18 godina te one koje su tek dobile menstruaciju, pa imaju cikluse bez prave ovulacije. Zbog nedovoljne proizvodnje hormona, u njih je prerijetka cervikalna sluz, pa uzročnici bolesti lako prolaze. Kod njih su i simptomi infekcija često blagi i nespecifični, pa se bolest kasno otkrije i liječi kad već postoje trajna oštećenja unutaršnjih spolnih organa.

Djevojke i žene podložnije su spolnim infekcijama, a rizik se povećava sa svakim novim partnerom, osobito kod odnosa bez zaštite. Ako je osoba već zaražena nekom spolnom infekcijom, uvećava se rizik od nove zaraze. Najvažnije komplikacije SPB su povećana učestalost karcinoma cerviksa, muške i ženske neplodnosti, urinarnih infekcija i njihovih komplikacija, povećana učestalost kasnih spontanih pobačaja i prijevremenih poroda.

Stoga su osnovne poruke, odnosno preporuke stručnjaka koji se bave zaštitom reproduktivnog zdravlja uvijek: apstinencija (odgoda početka spolnog života), izbjegavanje rizičnog spolnog ponašanja, smanjenje broja partnera, pažljiv odabir partnera, dosljedna i pravilna uporaba prezervativa pri svakom spolnom odnosu izvan trajne, uzajamno vjerne veze dvaju zdravih partnera.

Zaključak je, temeljem rezultata gore navedenih istraživanja, da se u srednjoj školi već „zakasni“ s informacijama za one koji su rano stupili u prve spolne odnose.

Stoga je ove školske godine Služba za školsku medicinu u okviru Zavoda za javno zdravstvo Zagrebačke županije doradila program zaštite reproduktivnog zdravlja za učenike osmih razreda (to su djeca starosti 14-15 godina i velika većina ih još nije stupila u prve spolne odnose!) i provela ga kao pilot projekt u šest OŠ Zagrebačke županije: u OŠ „Sv.Nedjelja“ predavanjima je obuhvaćeno 170 učenika u 6 razreda, u OŠ „I. B. Mažuranić“, Prigorje Brdovečko, 48 učenika u 2 razredna odjeljenja, u OŠ „I. Perkovca“, Šenkovec, 38 učenika u 2 razredna odjeljenja, u OŠ „Ljube Babića“ u Jastrebarskom 151 učenik u 6 razrednih odjeljenja, u OŠ „Klinča Sela“ 53 učenika u 2 razredna odjeljenja i u OŠ „V. Nazora“ u Pisarovini 43 učenika u 2 razredna odjeljenja (ukupno 503 učenika u 20 razrednih odjeljenja) , uz financijsku pomoć gradova i općina (Sv. Nedjelje, Zaprešića, Jastrebarskog, Klinča Sela i Pisarovine), uz ideju da se program u slijedećim godinama nastavi, ali i proširi na sve osnovne škole u Zagrebačkoj županiji.

Cilj je programa edukacija učenika o zaštiti reproduktivnog zdravlja, prevenciji spolno prenosivih bolesti i AIDS-a, te odgovornom spolnom ponašanju.

U dogovoru sa školama, u vrijeme nastave, održana su predavanja uz prezentaciju u Power Pointu ili uz prozirnice (autorice dr. Diane Mayer) kojima se upoznalo učenike s najvažnijim spolno prenosivim bolestima, načinima prijenosa, znakovima bolesti, posljedicama, liječenju i prevenciji istih. U Jastrebarskom je nakon predavanja slijedila i radionica gdje su učenici mogli pokazati i provjeriti razinu usvojenog znanja. Potom je slijedila usmjerena rasprava o temi i odgovori na pitanja učenika. Učenici su dobili i popratne edukativne materijale (letke s osnovnim informacijama o SPB, menstruacijske kalendare).

Spolno prenosive bolesti (SPB) su zarazne bolesti

koje se prenose
spolnim
(seksualnim)
kontaktom

(engl. STD=sexually transmitted diseases)

Učenici su pokazali veliki interes i zadovoljstvo predavanjima, te postavili mnoga pitanja na koja rijetko mogu dobiti odgovor stručnjaka. Naime, osim dobivanja šturih informacija na satovima prirode i biologije, mladi odgovore na svoja pitanja najčešće traže u časopisima ili od vršnjaka, a tek mali broj njih od roditelja ili liječnika. Najčešće postavljano pitanje je svakako „Kada je vrijeme za stupanje u spolne odnose?“, potom mnoga pitanja o metodama kontracepcije za mlade te njihovoj sigurnosti („Može li kondom puknuti?“), uz traženje informacija o najbližim dostupnim ginekološkim ordinacijama i razlozima za odlazak ginekologu ili urologu.

Za nastavak i proširenje provedbe programa u slijedećoj školskoj godini na veći broj škola u pripremi su novi edukativni materijali koje će dobiti svaki učenik nakon predavanja, a znanje, zadovoljstvo i korisnost programa biti će evaluirani kroz kratke evaluacijske listiće, kako bi u slijedećim godinama program još više približili i prilagodili onima zbog kojih je i stvoren – našoj djeci i mladima.

Osoba za kontakt:

Zvonimira Papeš Ibrišević, dr.med., spec. školske medicine
Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke županije
Služba za školsku i sveučilišnu medicinu – Ispostava Samobor
10 430 Samobor, Andrije Hebranga 26a
Tel./fax 01/3377-082
E-mail: zvonimira.papes-ibrisevic@zg.t-com.hr